

Оксана КІКІНЕЖДІ

професор кафедри психології
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка, доктор
психологічних наук, професор

Ярослава ВАСИЛЬКЕВИЧ

доцент кафедри психології Університету
Григорія Сковороди в Переяславі,
кандидат психологічних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДЛЯ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сьогодні, в умовах повномасштабної війни росії проти України, відстоювання української державності, гостро затребуваною постає перебудова усіх соціальних інституцій та процесів, проблема формування національної ідентичності людини на нових, демократичних принципах, принципах гуманізму та людяності, честі та гідності. Як зауважує Ліна Костенко, «демократія тим і добра, що при демократії не держава руйнує людину, а людина будує державу. І саму себе, і своє гідне життя, і гуманітарну ауру своєї нації» [4, с. 39].

Подвижницьке життя й діяльність видатного українського філософа-гуманіста епохи Просвітництва XVIII ст. Григорія Сковороди, його феноменальна спадщина для нас, нащадків, залишаються актуальними і сьогодні, оскільки світогляд мислителя є відображенням ментальності українського народу, взірцем любові до Батьківщини, повчальним уроком боротьби за розвиток освіти і науки, за щастя людей.

Як вважає дослідник життя і творчості цього українського мислителя філософ М. Попович, «Філософія свободи» Сковороди має стати ключовою національною ідеєю в побудові новітнього суспільства в Україні: «Бути людиною – означає бути вільною людиною... В перекладі на мову політики гасло свободи, справедливості і солідарності являє собою вираз основних характеристик сучасного західного суспільства: політична (парламентська) демократія, ринкова економіка і національна державність». Учений зазначає, що «ідеї свободи, справедливості, солідарності спрямовані вперед, у майбутнє, вони привабливіші як соціальні цінності... Гуманістичні цінності – це виміри чи параметри, яким суспільство повинне задовольняти. Вони радше формулюють цілі, до яких суспільство прагне, або норми, яких люди мають дотримуватись. Порядок є засіб, а свобода є мета. Через норми і цінності в житті присутнє майбутнє, через історію – минуле» [6, с. 312–314].

Дослідники української ментальності Я. Калакура, О. Рафальський, М. Юрій вказують на нові пріоритети цивілізаційних процесів у розвитку ментальності козацької України XVII-XVIII ст. Зокрема, «непересічна особистість Григорія Сковороди, вільнолюбні виступи поряд із визвольними ідеями козацьких літописців, в Україні зростали і поширювались автономістичні, антикріпосницькі, антиімперські та просвітницькі ідеї. На цьому тлі став складатися новий тип культури України – культури відкритого типу, у якій умовну роль відігравали кордон і культурне прикордоння. Саме «прикордонність», «межовість» сприяли формуванню власного унікального культурного простору і менталітету» [2, с. 277–280]. На думку учених, відгомін трагедії народу у другій половині XVIII ст. – втрати політичної, економічної, духовної свободи – пронизує усю творчість Г. Сковороди. Мандрівний філософ сприймав як одне ціле український етнос, його історичну традицію, культуру і мову, підводячи, таким чином, українське суспільство до нового ментального світобачення – пробудження національної ідентичності у XIX ст.

У філософському вченні українського Сократа імператив моральної філософії «людина як ціль, найвища цінність» знайшов наукове обґрунтування людини як суб'єкта історіокультури, свободотворчості. Так, самотутній мислитель писав, що «дух свободний», за який «доки живеш, боротись потрібно», проявляється в пізнанні людиною добра і зла та у виконанні законів» [7, с. 84]. Свободу просвітитель-гуманіст вважає найдорожчим скарбом українського народу: «Що є свобода? Добро в ній якеє? Кажуть, неначе воно золотее? Ні ж бо, не злотне: зрівнивши все злото. Проти свободи воно лиш болото» [7, с. 85].

Як наголошує Президент НАПН України В. Кремень, «людиноцентричність міркувань Г. Сковороди є суголосною системі етичних цінностей, запропонованої О. Кульчицьким: основні цінності (пошана, праведність, любов); цінності, пов'язані з «Я» (вірність собі, щирість, цнотливість); цінності, пов'язані із соціальним середовищем (справедливість, добродійність (про неї багато говорить Г. Сковорода); цінності, пов'язані зі світом та дійсністю (відвага, героїзм, терплячість)» [5].

Філософсько-просвітницькі ідеї свободоловства, «сродності», самопізнання, «філософії серця» (кордоцентризму) видатного українського філософа Г. Сковороди знайшли широкий відгук і продуктивно розвиваються в сучасній гуманітарній науці. На думку І. Дзюби, «... майбутній розвиток української національної культури визначатиметься насамперед поглибленням історичного та культурного самопізнання... Найплідніший шлях до утвердження національної самотутності, можливо, пролягає через універсалізацію досвіду, через розкриття універсального первня в самотутності, тобто через таку інтерпретацію національного буття, яка зробила б його зрозумілим і важливим для людей усього світу» [1, с. 259–260].

Непересічна особистість Григорія Сковороди як символ спадкоємності вікової історії нації, міждисциплінарний вимір його філософсько-просвітницької спадщини, на нашу думку, відображає основні риси та ціннісні орієнтири національної ментальності, є засадничим підґрунтям українського буття в сьогоденні, дає змогу виявити потужний потенціал духовно-морального виховання у становленні української ідентичності молоді, є надійним дороговказом у боротьбі проти російського агресора, за незалежність та суверенітет України [3].

Список використаних джерел

1. Дзюба І. М. Україна у пошуках нової ідентичності : ст., виступи, інтерв'ю, памфлети / вступ.слово М. В. Поповича. Київ : Україна, 2006. 848 с.
2. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Ментальний вимір української цивілізації. Київ : Генеза, 2017. 560 с.
3. Кікінежді О. М., Кізь О. Б., Василькевич Я. З. Особистість у філософсько-просвітницькій спадщині Григорія Сковороди: психологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць*. 2022. Вип. 6(70). С. 49–57. URL : http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27794/1/Kikinezhdj_Kiz.pdf.
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала ; за заг. ред. Л. Івшиної. 1-е вид. Київ : Вид-во ПрАТ «Українська прес-група», 2013. 80 с.
5. Кремень В. Г. Філософія Григорія Сковороди в контексті людиноцентризму. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1–8. URL : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4202>.
6. Попович М. Бути людиною. 3-є вид., перероб. Київ : Вид. дім «Кисво-Могілянська академія», 2016. 336 с.
7. Сковорода Г. Твори. У 2 т. Т. 1. 2-е вид., випр. Київ : ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. 528 с.

Ігор КОВАЛИК

голова громадської організації
«Гуртом!», Тернопільський обласний
комунальний інститут післядипломної
педагогічної освіти

СПРОБА ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦЯ ЧЕРЕЗ КОНЦЕПТ УКРАЇНСЬКОЇ ХАРТІЇ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Людство переживає період «вибуху» змін ідентичностей. Такі історії супроводжувалися війнами і конфліктами на різному підґрунті. Зараз така війна, на жаль, проходить на українській території.

Представлене дослідження стосується трансформації національної ідентичності. Оскільки сьогодні на власному болючому досвіді усвідомлюємо, яке важливе місце у структурі соціальної ідентичності